Trendy rozwojowe rolnictwa i obszarów wiejskich województwa dolnośląskiego

Rolnictwo

Szeroko rozumiana globalizacja, w tym zwłaszcza oddziaływanie na sektor rolny koncernów żywnościowych o zasięgu globalnym, skutkowały procesami koncentracji w rolnictwie dolnośląskim. Koncentracja ta dotyczyła gruntów, produkcji oraz kapitału. W jej wyniku powstawały silne ekonomicznie, wysokotowarowe gospodarstwa, produkujące zboża, w tym pszenicę i kukurydzę oraz rzepak. Dotyczy to przede wszystkim gospodarstw zlokalizowanych w rejonach o najkorzystniejszych warunkach klimatyczno-glebowych. Są to gospodarstwa większe obszarowo, których udział w użytkowaniu gruntów rolnych jest, w porównaniu do średniej krajowej większy. W latach 2002-2020 średnia powierzchnia gospodarstwa dolnośląskiego zwiększyła się o prawie 90%. Obecna struktura obszarowa gospodarstw rolnych Dolnego Śląska została ukształtowana w drodze procesu przekształceń własnościowych i strukturalnych, pod wpływem regulacji ustawowych oraz sytuacji ekonomicznej, a także działania instrumentów WPR. Jednak wprowadzone regulacje prawne, dotyczące sprzedaży gruntów rolnych, pochodzących z ZWRSP, ograniczyły w znaczny sposób zwiększanie się w przyszłości liczby gospodarstw dużych, wysokotowarowych.

W latach 2005-2018 koncentracja gruntów i produkcji odbywała się również poprzez procesy integracji poziomej oraz dodzierżawiania. Obecnie procesy integracji gospodarstw, zwłaszcza mniejszych obszarowo, zostały przyhamowane. Liczba grup producentów rolnych w regionie zmniejszyła się znacząco z 132 grup w roku 2015 do 70 grup w 2020 roku. Na terenie woj. dolnośląskiego istnieją grupy współpracy rolników o charakterze nieformalny. Ich członkowie twierdzą, że obecny system finansowania grup producenckich nie zachęca do ich zakładania.

1. Niepokojącym zjawiskiem jest nasilenie przekazywania gruntów rolnych najlepszych klas bonitacyjnych na cele nierolnicze oraz spadek powierzchni TUZ na terenach cennych przyrodniczo, obszarach zalewowych oraz zagrożonych erozją.

2. Dolnośląskie pozostanie regionem o dominującej roli produkcji roślinnej (zboża, rzepak), jednak wymogi nowego systemu dopłat bezpośrednich (zazielenienie- dywersyfikacja upraw) spowodują, że w gospodarstwach o większych areałach gruntów ornych, do struktury zasiewów

zostaną wprowadzone strączkowe oraz inne rośliny użytkowe. Wydatnie wpłynie to na racjonalność użytkowania ziemi rolniczej. Duże znaczenie w rolnictwie regionu ma produkcja nasienna.

3. Niepokojącym zjawiskiem jest słabsze, w porównaniu do innych regionów w kraju, tempo ekologizacji rolnictwa. Województwo dolnośląskie zajmuje 11 lokatę w kraju pod względem liczby certyfikowanych gospodarstw ekologicznych. Po roku 2014 dynamika przyrostu upraw ekologicznych zmniejszyła się. W okresie finansowania 2014-2020 finansowanie rolnictwa ekologicznego z budżetu UE stało się mniej opłacalne w porównaniu do poprzednich okresów. Potrzebny jest zatem nowy system zachęt finansowych sprzyjający ekologizacji. Rolnictwo ekologiczne, jako bardziej pracochłonne, ma słabszą pozycję w konkurencji o siłę roboczą w stosunku do innych sektorów gospodarki regionu.

4. Wysoki potencjał klimatyczno-glebowy regionu daje podstawy rozwoju produkcji ogrodniczej,a zwłaszcza produkcji sadowniczej. Dolny Śląsk może się specjalizować w produkcji nasadzeń sadowniczych ciepłolubnych, a zwłaszcza w produkcji winiarskiej. Wymogi zdrowej diety są także podstawą do prognozowania rozwoju produkcji warzyw ekologicznych oraz produkcji zielarskiej i pszczelarskiej.

5. Pomimo bardzo dobrych warunków klimatyczno- glebowych, rolnictwo dolnośląskie dostarcza tylko 5% wartości produkcji globalnej i towarowej w kraju, z wyraźną dominacją produkcji roślinnej. Udział produkcji roślinnej w latach po roku 2003 zwiększył się do 70% kosztem udziału produkcji zwierzęcej (spadek do 1,9%).

6. Bardzo niskie i zmniejszające się pogłowie bydła sprawia, że na terenie województwa dolnośląskiego znacznie zmniejszyła się liczba zakładów mięsnych oraz zakładów przetwórstwa mleka, z uwagi na brak miejscowego surowca do prowadzenia produkcji na poziomie gwarantującym opłacalność, zatem raczej sceptycznie ocenić możliwości rozwoju hodowli bydła mlecznego. To sami dotyczy trzody chlewnej.

7. Pewna perspektywa rozwoju dotyczy natomiast hodowli bydła mięsnego. Stosunkowa duża liczba gospodarstw utrzymujących bydło (większa niż gospodarstw utrzymujących świnie), dobre warunki środowiskowe, niskie wymagania bytowe bydła ras mięsnych oraz stale wzrastający popyt na mięso wołowe, zwłaszcza na rynkach zagranicznych, zagospodarowałby potencjał hodowlany województwa Aby wykorzystać posiadany potencjał, niezbędne jest wsparcie ze strony Państwa. Dobrze rozwinięty sektor uzdrowiskowy województwa będzie także źródłem popytu na wysokiej jakości mięso wołowe.

8. Rozwój produkcji drobiarskiej w regionie wymaga zainwestowania w zakłady zajmujące się przetwórstwem mięsa i jaj. Będzie to możliwe poprzez powstanie nowych i umocnienie istniejących grup producenckich, a także powiązań klastrowych.

9. Hodowla owiec przeżywa obecnie regres nie tylko na obszarze naszego regionu, ale również w skali kraju. W tradycji kulinarnej naszego społeczeństwa baranina jest raczej produktem niszowym, dlatego zainteresowanie tym typem hodowli notuje stałe tendencje spadkowe. Szansą na wzrost produkcji w tym obszarze byłoby upowszechnienie ras typowo mięsnych, przy jednoczesnej szerokiej promocji spożycia mięsa baraniego, które z dietetycznego punktu widzenia jest bardzo wartościowe.

10. Warunki naturalne, a także wzrost zainteresowania konsumentów i spożywanie większej ilości ryb, sprzyjają rozwojowi tej produkcji. Narażona jest ona jednak na ryzyko klimatyczne i przyrodnicze (temperatura, niedobory wody, potęgujące się choroby ryb). Rozwój tej produkcji jest możliwy, gdy gospodarstwa rybackie będą dywersyfikować działalność (produkcja ryb, przetwórstwo, gastronomia, turystyka). Rozwój produkcji rybackiej będzie rósł wraz ze zmianą profilu konsumenta, nastawionego nie tylko na zdrowe żywienie, ale również na aktywny tryb życia i spędzanie czasu wolnego na terenach atrakcyjnych przyrodniczo.

11. W województwie dolnośląskim działa coraz więcej lokalnych producentów i przetwórców żywności tradycyjnej i regionalnej. Dla osiągnięcia lepszych wspólnych korzyści dolnośląscy producenci tworzą stowarzyszenia, klastry oraz grupy producenckie m. in. Stowarzyszenie Serowarów Farmerskich i Zagrodowych, Stowarzyszenie Winnic Dolnośląskich, Dolnośląski Klaster Hodowców Ryb, "Wołowina Sudecka" sp. z o.o., Klaster Produktu Lokalnego Doliny Baryczy i Wzgórz Trzebnickich.

12. Obowiązujące regulacje prawne sprzyjają sprzedaży bezpośredniej przez rolników i budowie lokalnych rynków produktów żywnościowych. Krótkie łańcuchy dostaw wzmacniają rolnictwo w tworzeniu wartości dodanej i jego siły ekonomicznej.

13. Perspektywy rozwoju mają drobne zakłady przetwórstwa rolno-spożywczego – małe przetwórstwo owocowo-warzywne, piwowarnie, zakłady produkujące niskoprocentowe alkohole (cydr), serowarnie, firmy produkujące na bazie ziół itp. Funkcjonowanie takich zakładów w przyszłości zależy od ich powiązania z lokalną turystyką. Tendencje rynkowe wskazują na to, że małe i średnie firmy mogą poszukiwać potencjałów rozwojowych w przetwórstwie gryki, orkiszu oraz soi.

14. Rozwój zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego będzie możliwy poprzez tworzenie innowacyjnych rozwiązań sieciowych (klastry, kooperatywy spożywcze), nastawionych na

wytwarzanie żywności trzeciej generacji (żywności funkcjonalnej, suplementów diety). Takie ukierunkowanie rolnictwa powinno stać się inteligentną specjalizacją regionu dolnośląskiego.

15. Na rozwój sektora rolniczego regionu wpływ będzie miała realizacja programu „Dolny Śląsk Zielona Dolina Żywności i Zdrowia". Program ten obejmuje łańcuch produkcji wysokiej jakości w układzie bezodpadowym, z uwzględnieniem ekologii oraz dbałość o wysoką jakość poprzez monitoring łańcucha „od pola do stołu".

Obszary wiejskie

1. Obszary wiejskie na Dolnym Śląsku są silnie zróżnicowane, zarówno pod względem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, jak również wyposażenia w infrastrukturę techniczną i społeczną.

2. Poziom nasycenia infrastrukturą techniczną i społeczną jest relatywnie wysoki na obszarach wiejskich, zlokalizowanych wokół wiodących aglomeracji miejskich i niski na obszarach peryferyjnych. Modernizacja i rozwój infrastruktury technicznej sprowadza się do uporządkowania w skali całego województwa następujących obszarów: budowy i modernizacji sieci dróg publicznych; opracowania systemowych rozwiązań gromadzenia i utylizacji ścieków i odpadów stałych; reelektryifikacji obszarów wiejskich.

3. Na obszarach wiejskich Dolnego Śląska zachodzi proces starzenia się społeczeństwa, jednak jego dynamika jest niższa niż w miastach.

4. Gęstość zaludnienia na obszarach wiejskich woj. dolnośląskiego wzrosła w latach 2002-2021, nieco więcej niż średnio w Polsce. Gęstość zaludnienia wzrosła szczególne w podregionie wrocławskim, gdzie tereny wiejskie stały się atrakcyjnym miejscem zamieszkania. Natomiast na peryferyjnych obszarach wiejskich można zaobserwować odpływ młodych, wykształconych ludzi „wysysanych" przez wiodące ośrodki wzrostu. Utrzymanie się tego trendu może negatywnie wpłynąć na kształtowanie się lokalnego rynku pracy i stanowić istotną barierę dla ich wielofunkcyjnego rozwoju.

5. Dynamika ludności aktywnej zawodowo w woj. dolnośląskim wykazuje wzrost liczby aktywnych zawodowo ogółem na obszarach wiejskich. Nastąpiło także zmniejszenie liczby osób bezrobotnych mieszkających na terenach wiejskich. Spadek bezrobocia na wsi dotyczy zarówno mężczyzn, jak i kobiet.

6. Zwiększa się liczba podmiotów gospodarczych zrejestrowanych na obszarach wiejskich. Jednak dynamika przyrostu zależy od lokalizacji i bliskości położenia aglomeracji miejskich.

Dominują firmy mikro, zatrudniające do 9 osób. Przedsiębiorcy wiejscy napotykają jednak na liczne bariery rozwojowe.

7. Trwały rozwój obszarów wiejskich wymaga wzmocnienia ich spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej. Obszary wiejskie powinny dążyć do rozwoju wielofunkcyjnego. W tym celu należy rozwijać komplementarne dla rolnictwa branże pozarolnicze związane z lokalnymi zasobami.

8. Potencjał obszarów wiejskich Dolnego Śląska sprawia, że należy spodziewać się dalszego rozwoju agroturystyki oraz dynamicznego rozwoju ekoturystyki. Ekoturystyka jako produkt „Premium", powinna stać się wizytówką gmin zlokalizowanych na obszarach cennych przyrodniczo. Duże znaczenie dla rozwoju terenów wiejskich ma dynamiczny rozwój sektora uzdrowiskowego.

9. Na obszarach wiejskich zlokalizowanych wokół największych aglomeracji miejskich postępuje proces niekontrolowanego napływu ludności, połączony z rozwojem branż niezwiązanych
z rolnictwem. W rezultacie należy spodziewać się wzmożonej presji zmierzającej do wyłączania gruntów z produkcji rolnej i przeznaczania ich na cele pozarolnicze (np. mieszkaniowe). W rezultacie następuje zanik tradycyjnych funkcji wiejskich oraz więzi międzyludzkich. Konieczne jest zatem równoważenie rozwoju tych obszarów, połączone z integracją mieszkańców.

10. Trwały rozwój obszarów wiejskich wymaga dalszych inwestycji w rozwój „twardej" infrastruktury technicznej i społecznej oraz inwestycji „miękkich", zmierzających do budowy i wzmacniania kapitału ludzkiego i społecznego. Realizowane dotychczas na obszarach wiejskich działania, zwłaszcza w ramach Regionalnego Programu Odnowy Wsi, uwidoczniły rolę lokalnych liderów, jako inicjatorów zmian. W następnych latach należy spodziewać się wzrostu zaangażowania lokalnych społeczności w rozwój obszarów wiejskich. Dynamizacja niniejszego procesu wymaga dalszego kształcenia miejscowych liderów.

11. Na obszarach wiejskich nasilają się działania skutkujące stopniowym zanikaniem tradycyjnego układu ruralistycznego oraz zaburzeniem ładu przestrzennego. Jednocześnie postępuje degradacja obiektów zabytkowych, zlokalizowanych na obszarach wiejskich, co skutkuje nie tylko obniżeniem estetyki wsi, ale również negatywnie wpływa na jakość życia mieszkańców.

12. Na odpowiedzialny rozwój obszarów wiejskich, w myśl intencji Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju, składają się następujące działania: zróżnicowana, dochodowa gospodarka wiejska, przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniom, skuteczne zarządzanie środowiskiem przyrodniczym

i dziedzictwem kulturowym, rozwój lokalnych rynków, w tym rolno-spożywczych, przedsiębiorczość
i mobilność zawodowa na obszarach wiejskich z wykorzystaniem potencjałów lokalnych oraz subregionalnych, dostępność komunikacyjna obszarów wiejskich, żywotne, wielofunkcyjne rodzinne gospodarstwa rolne, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, zrównoważony sektor produkcji rolnej zapewniający bezpieczeństwo żywnościowe, włączenie rodzinnych gospodarstw rolnych
w opłacalny proces produkcji żywności o najwyższej jakości.